

A történelemben mindig van újakezdés *

A világot igazából mindig az egyes személyiségnek és a közösségeket alkotó személyiségek összességének a szellemi, lelki és intellektuális tőkéje alakítja. Hogyha ez a tőke nem csökken, hanem növekszik, akkor a világ mindenfajta gyarlósága és gonoszsága ellenére azért az élet értelmessé tud lenni. Sajnos, a magyarság XX. századi történelme egy kicsit gerinchajlítgató történelem volt, és hát éppen itt kellene talán a legnagyobb fordulatot megtenni majd határokon belül és kívül, mindenhol ahol magyarok élnek. Mert azért erre van mód és lehetőség. **A lélek és a szellem, amíg él, az élet ajándékképpen mindig ad lehetőséget arra, hogy pozitív fordulatot vegyen a világ folyása.** Nincsenek lejátszott játszmák, nincsenek olyan történelmi szükségszerűségek, amelyek megváltoztatása lehetetlen lenne emberileg, hiszen amiről beszélni fogok, '56 is erről szól. Sajnos az egész európai kultúra, vagy ha úgy tetszik maga az egész keresztyény civilizáció egy olyan mély válságban van, aminek az az oka, hogy elveszett a jövőkép, legfeljebb egyénileg akarnak az emberek boldogulni, a közösséget már abszolút módon nem veszik figyelembe, miközben az ember társas lény. Én úgy gondolom, hogy ott, ahol az emberek tele vannak reménységgel, erővel, céllal, értelmes akarattal, ott nem vész el soha semmi.

A mi rövid életünkben látszólag pusztulás van, de gondolják el, pl. százötven év volt, amíg a török itt volt és látszólag nem volt semmi kilátás. De megmaradt a magyarság, sőt gyarapodott, erősödött. Nincsenek lejátszott játszmák.

Kedves kollégák, ahogy már jeleztem, itt a bevezetőben arról szeretnék először is beszélni, hogy a XX. századi magyar történelemnek melyek a legfontosabb tanulságai, és arról is, hogy véleményem szerint a marxista jellegű ún. tudományos történetírás múlásával mindenfajta eszelős történelmi nézettel szemben egyszerűen lehesen a történelemtől közösségelvéen, értékelvéen gon-

dolkodni. Annak a hangsúlyozásával, hogy a történelemben mindig mi az aktív: a lélek és a szellem. Vagyis nem arról szól a dolog, hogy a „lét meghatározza a tudatot”. Az állatnál határozza meg a lét a tudatot, vagyis az ösztönös viselkedést. Az ember éppen abban különbözik az állattól, hogy nem a léte, hanem saját maga, belső tartalma, egy közösségnek az öröksége, felhalmozódó tapasztalata, akarata, célrendszere az, amelyik meghatározza, hogy hogyan nézhet ki egy társadalom.

A XX. századi magyar történelem igen tragikus történelem volt, hiszen ha vesszük az első világháborút, az első világháborúnak a végét, az ország feldarabolását, illetve azt a két durva radikális baloldali forradalomnak nevezett dolgot, amelyet követett egy szintén radikális jobboldali típusú ellenforradalom, mindez a magyarságot egy pár évre ajulttá tette. Egyszerűen nem nagyon tudták az emberek, hogy s mint lesz. És ugyanakkor az is kiderült, hogy a magyarságnak mekkora szellemi, erkölcsi, lelki tartaléka van, hogy Magyarország pár év múlva feltámadt és megszervezte magát. Egy majdnem életképtelen országból európai versenyképességű ország lett. A harmincas években pedig a kulturális beruházásoknak, szellemi ébresztéseknek, az egyházi ébredéseknek az eredményeképpen egy olyan ország lett, amelyik tele volt reménységgel, és azt láthattuk, hogy lassan mindenki úgy gondolta, hogy felszámolódik a múltnak sok rossz dolga, az igazságosabb, a szociálisabb, műveltebb, politikailag szabadabb világ felé haladunk, amikor bekövetkezett a második világháború. A második világháborúban Magyarország (bár az előbb azt mondtam, hogy nincs szükségszerűség, de bizonyos konkrét politikai társadalmi helyzetekben van) a vesztesek oldalára került, hiszen csak tőlük várhatta a vele szemben elkövetett, az első világháború utáni igazságtalanságoknak legalább a részbeni korrekcióját. Ezért aztán a vesztesek oldalán maradván az ország irtalmatlan nagy károkat szenvedett. Egyszerűen a magyar polgárság egy részét felszámolták. A zsidósággal

kezdődött, majd a sváb gazdag parasztság kitelepítésével folytatódott, 1945 után pedig az úgynevezett polgári középrétegeknek, a magyar társadalom felső rétegeinek a menekülése, tönkretétele következett. Azután amikor leereszkedett a vasfüggöny, módszeresen pusztítani kezdték tulajdonképpen azokat a szellemi, erkölcsi javakat a magyar társadalomban, amelyek a harmincas években felhalmozódtak.

A módszer a megfélemlítettség volt. Gondolják el, hogy több százezer embert deportáltak, kivíttek keletre, Szibériába. Több százezer ember menekült el Nyugat-Európába, ezeknek nagy része ott maradt, az otthon lévőket pedig megfélemlítették. Megkezdődött a vagyonok konfiskálása, egy teljesen függőségi társadalomnak a létrehozatala. Azért, hogy rémületet keltsenek, módszeresen vertek agyon, végeztek ki embereket.

Módszeresen ment tulajdonképpen a társadalom közösségi szövetének a sértése, a feljelentés mint a kommunista rendszer tipikus vonása.

A gyerekekkel sakkba tartott szülők, a szülőkkel megfélemlített gyerekek világa. Úgy tűnt az ötvenes években, hogy mindezt lehet, mert csend van az országban, senki nem mer tiltakozni. Békekölcsonjegyzés ment, tsz-eket lehetet szervezni. Úgy tűnt, hogy Magyarország egyszerűen a szó szoros értelmében szovjet országgá válik.

És aztán jött **1956**, amely véleményem szerint a XX. századi magyar történelemnek azért a csúcspontja, mert **a szellem, a lélek és az erkölcs lázadt fel egy olyan világberendezkedés ellen, amely mindennek a tagadását jelentette, olyan hazugságoknak a jegyében, amelyek egyszerűen az ember istenképességét tagadták.** Az embert tulajdonképpen a vályúnál tolatkodó, materialista lénynek a képében tudták elképzelni, akinek meg kell ígérni, hogy majd jön a földi paradicsom, hadd reménykedjen, csak először még nagyon kell dolgozni. Először még nagyon rossz lesz, aztán minden, minden nagyon jó lesz. Ez a hamis reménység. A valódi reménység, a nem látott dolgokról való bizonyosság, az sohasem azzal stafíringozódik ki, hogy majd mennyit fogunk tudni enni, birtokolni, megszerezni, hanem azzal, ahogy a bevezető áhitatban is benne volt, hogyan lesz békesség. Az ember dolga önmagával, másokkal, a világgal való megbékélés, a saját helyünk megtalálásának, a szellemi, lelki otthon megtalálásának az ígérete.

Mi az, ami Magyarországon '56-hoz vezetett?

Egyrészt az, hogy a magyar társadalom jelentős része megfélemlítve, csendesen lapult, nem tiltakozott - bár ez sincs teljesen így. Nemrég Hódmezővásárhelyen jártam, ahol megszületett a vidék első kommunista időszakra emlékező múzeuma. **Negyven évig hazugságok fellege zárta el az ember tisztánlátását.** Az első nagyszoba arra a 2500-3000 hódmezővásárhelyi parasztemberre, gazdaemberre emlékezik, akik nem nyugodtak bele a kommunizmusba, hanem fehérgárdát szervezve, reménytelenül, de harcot kezdtek tulajdonképpen a kommunizmussal szemben. Ez is mutatta, hogy olyan emberekről van itt szó, akik nem magas intellektussal, esetleg felsőbb iskolai végzettséggel rendelkeztek, hanem az egyszerű emberek igazságát testesítik meg. Ez mindig fontosabb hosszú távon nézve, mint az, hogy okos emberek felismerik és leleplezik a hazugságot. Ennek, persze, megvan az ős toposza. Történelemtanárként mindig tudni kell, hogy a baloldali hazugságoknak az igazi gyökere a francia forradalomig megy vissza. A francia forradalom csúcsa, szerintem, minden problematikussága ellenére az, amikor a francia forradalom ellen fellázadnak a vendée-i népfelkelők. És milyen jelszóval mennek a vendée-i népfelkelők a francia forradalom csapatai ellen? A jelszó az, hogy „vesszen a nép”!

Gondolják el ezt a paradoxont, a legnépesebb nép, amelynek azt hazudják, hogy ti vagytok az urak, ők, pedig ezzel a jelszóval mennek, hogy vesszen a nép. Hogyha a népnek a dolga az, ami velük történik, amit ez a forradalom hozott, akkor vesszen a nép. Ez egy hihetetlenül fontos dolog. S ez azóta is így van, a kronstadti matrózlázadástól kezdve egészen 1956-ig. Meg mindenhol, ahol a népnek elege volt abból, hogy az ő nevében hazudják azt, hogy milyen jó lesz.

Magyarországnak az 1956-os események sorát egyszerűen nem szabad a nemzetközi összefüggések nélkül elemezni. Európa 1945 után, ez már a teheráni, a jaltai, a potsdami értekezleteken is kiderült, a nagyhatalmi meg egyezéseknek a kettészakított Európája, amit később hidegháborús Európának vagy a vasfüggöny Európájának nevezünk, ami azt jelenti, hogy a nyugati nagyhatalmak gyakorlatilag a mi térségünket átadták a Szovjetunió érdekszférájába, rábízták a KGB által irányított, diktatúrás szörnyállamra ennek a térségnek a népeit. Ebben csak annyi különbség volt, hogy itt, mondjuk éppen Jugoszlá-

viában, és az önök szüleinek, nagyszüleinek világában keletkezett egy helyi diktatúra. Ez volt a titoista diktatúra, amely ugyanazon az elven működött, csak az volt a különbség, hogy pl. Magyarországon az úgynevezett titoistákat akasztották fel, itt meg az úgynevezett sztálinistákat száműzték ilyen olyan szigetekre, vagy éppen ölték meg. De gyakorlatilag **a fiókdiktátor és a nagy diktátor közötti hatalmi csata volt.** Ez az igazságnak semmiféle mozzanatát nem tartalmazta.

A világháborús Európában azok az emberek, akik a politikára egy kicsit ésszel is tekintettek, volt politikai tudatosságuk, azok pontosan tudták, hogy akkor már egy olyan helyzet keletkezett, hogy új háború veszélye nélkül e két táborrendszernek, e világháborús táborrendszernek a határa és az ebből fakadó beosztottsága nem nagyon változhat.

Aztán amikor az amerikaiak után a Szovjetunió is atomhatalom lett, akkor pedig már ez a dolog évtizedekre, sőt adott esetben véglegesen patt-helyzetbe kényszerítve látta a világot, hogy nem lehet megváltoztatni. Nagyon sok ember tulajdonképpen 1956 után ezért alakul egyéni túlélővé, mert nem hiszi azt, hogy ezt a világot meg lehet változtatni, az atombombák, az atomfegyverek jelenlétében. Annak ellenére, hogy ez így volt, itt jön megint, nem véletlen hangsúlyoztam, az emberi tényezőnek, egy közösség szellemi, intellektuális, erkölcsi tőkéjének a jelentősége. Azaz, annak ellenére, hogy emberileg nézve, főleg utólag elemezve a dolgot, józan ésszel senki nem hihette, hogy „sikerülhet” a szovjet rendszert megváltoztatni, a Szovjetunió hatalmát, a hadseregét lerázni, mégis, gyakorlatilag az a rövid tizenegy év, ami '45 és '56 között eltelik, mégis három nagyon jelentős népmozgalmat hozott abban a térségben, jellemző módon, hogy ezeknek a népmozgalmaknak mely nemzetek voltak a résztvevői. Az első jelentős népmozgalom, persze, nem véletlenül abban a Kelet-Berlinben robban ki 1953 nyarán, ahol azért a másik oldal Németországa látszik, sőt, hát akkor még nincs a berlini fal, folyamatos vérvesztése van az NDK-nak, mert a szocializmus csodálatos világából egyre több ember menekül el, menekül át a másik Németországba. Akik pedig maradnak, azok 1953-ban fellázadnak az ellen a rendszer ellen, amit szovjet tankok vernek le. Nota bene, ez is mutatja, hogy a lefegyverzett Németországban, hogyan is lett volna igazából jelentős belső német fegyveres erő. Szovjet tankok verik le '53 nyarán a német felkeléseket. De aztán nem

véletlen, hogy Berlin után következik Lengyelország, Poznan, illetve a lengyel tengervidék. Nos, ez egy nagyon érdekes dolog. Lengyelországot a második világháború után egyszerűen kétszáz kilométerre eltolták nyugatra. Ez azt jelentette, hogy a korábban keleti lengyel területekről több mint hárommillió embert szépen áttelepítettek a korábban németek által lakott területekre, Sziléziába, Poznan környékére, a tengerpartra. Egyszerűen elképesztő népmozgások, irgalmatlan szenvedések árán tizenhárommillió németet zavartak el. De azok még jobban jártak, mert nagyobb részüknek az élete azért megmaradt. Tízezrével ölték meg a lengyeleket Lengyelországban, a cseheket Csehországban, a szerbek pedig éppen itt a Délvidéken a német lakosságot. Viszont az a lengyel népesség, amelyik átkerült ide nyugatra, ezek mindenképpen rettenetesen szovjetellenesek, illetve oroszellenesek voltak, évszázadoknak az ellentéte feszült a két nép között. Lengyelországban volt valami, amit a kommunizmus nem tudott megváltoztatni, ez a katolikus egyháznak a befolyása és a hatalma. Végül pedig volt egy másik nagyon fontos dolog, ami az egész lengyel politikát mássá teszi maig, hogy nem kezdődött el a kollektivizálás, illetve nem tudott befejeződni sem. Ennek következtében a lengyel társadalom sokkal inkább mozgékony volt és oroszellenes. Gondolják el, mekkora megszegényítés az egy lengyel népnek, hogy a lengyel hadügyminiszter, Rokossovski marsall, egy szovjet marsall, kettős állampolgársággal. Ez is kifejezte azt, hogy itt nincs igazából tisztességes rendezés a két nép között. A lengyeleknek a felkelése indítja el majd a magyar forradalmat. De ehhez még valami kellett. Ez egy nagyon fontos mozzanat, mert a mostani magyarországi viták '56-ról, ide vezethetők vissza. Mármint, hogy '56 baloldali dolog, főleg mert hát ott van benne Nagy Imre, meg más kommunisták is részt vettek a forradalomban. Tehát az egy baloldali dolog, sőt tulajdonképpen igazából ők csinálják az egészet.

Valamit tudni kell. A sztálinizmus a harmincas évektől kezdve a szocializmusnak a nagy szép távlatait állandóan lengette, a valóságban pedig egyre nyomorúságosabb életviszonyokat teremtett. Mi lehet erre a válasz? Nyilván a társadalmi elégedetlenség. A társadalmi elégedetlenséggel szemben kétféle módszert alkalmazott a sztálinizmus. Egyrészt megsemmisíteni a független egzisztenciákat, ez a parasztság elleni folyamatos hadjáratot jelentette,

tudatosan előidézett éhínséget, sok millió halottal, másrészt pedig azzal a Gulág-rendszerrel, ahová milliókat lehetett megint deportálni, illetve ehhez kapcsolódva pedig a potenciálisan ellenséges embereket százezrével agyon lehetett löni, ki lehetett végezni. De volt egy nagyon fontos másik mozzanat, mégpedig az, hogy Sztálin leszámolt a saját táboron belüli potenciális ellenfeleivel. Ezt pedig hogyan lehetett? Ez úgy működött, hogy először azt mondta a kommunizmus, hogy akkor lesz boldog a világ, hogyha leszámolnak a burzsoákkal, a földesurakkal, a papokkal, a katonatisztekkel és egyebekkel, mert ezek okozzák a nyomorúságot. Rousseau-módra a magántulajdon és ezek, akik félrevezetik a népet. Ezekkel nagyrészt már Lenin leszámolt, már 1918-ban koncentrációs táborokat rendezett be harmadikként a világon. Az elsők érdekes módon az angolok voltak, ők a búrokkal szemben hozták létre a koncentrációs táborokat, még az 1900-as évek elején az angolbúr háborúban. De kiderült, hogy már nincsenek burzsoák, katonatisztek, papok s egyebek, és a világ még mindig nem jó, nyomorúság van. Mi lehet az oka? Mert más ellenségek is vannak. S akkor meg lehetett vádolni a kulákokat, a gazdag parasztokat, meg lehetett vádolni a képzett szakmunkásokat, bizonyos értelmiségi csoportokat. Ezekkel is leszámoltak, de még mindig nyomorúság volt. Hát hogy lehet az, hogy a szocializmus, amelyik magasabb rendű, az egyre primitívebb körülményeket terem? S akkor kiderült, hogy persze, mert az ellenség betette a lábát már a pártba is. Vagyis ott is ott vannak az árulók, akik akadályozzák a boldogságnak a kiterjesztését, és megkezdődött a párton belüli tisztogatási rendszer: először csak a régi elvtársakat, akiknek még volt tekintélyük Lenin miatt, meg egyebek miatt. Utána pedig szépen ment, ment és százezrekre dagadt azoknak a kommunistáknak a száma, akiket kinyírtak. Ettől, kérem, nem lett kevésbé kommunista a rendszer, hogy kommunistákat is kiirtottak. Viszont, gondolják el, amikor ez kiderült, és ez 1945 után a kommunista körökben már azért kiderült, akkor már bekövetkezett, ami Magyarországon igazából '53-ban Nagy Imrével indul majd el, hogy elkezdtek félni bizonyos kommunista csoportok attól, hogy rájuk is sor kerül. Vagyis magyarán, a diktatúra most már nem lett számukra biztonságos, mert azzal fenyegetett, hogy egy-két kirakatperrel, letartóztatási hullámmal őket is el fogja érni a diktatúrának a megtorló gépezete.

Tulajdonképpen itt kezdődött el az, ami 1953-ban Nagy Imrének a színrelépésével jön, a nemzeti kommunizmus és annak bukása azon nyomban, hiszen gyakorlatilag a Szovjetunió belüli belső harcok döntik el azt, hogy milyen lesz az elkövetkezendő szovjet politika és ennek következtében az országoknak milyen lesz a politikájuk.

Nagy Imrével kapcsolatban valamit szögezzünk le, mert itt megint valamiféle félreértések vannak: gyakorlatilag élete végéig kommunista politikus volt. Ezt nem lehet elvitatni. Az egy másik kérdés, hogy Nagy Imre azon naiv kommunisták közé tartozott, aki hitt abban, hogy lehet másféle kommunizmust is csinálni, mint az a sztálinizmus, ami a Szovjetunióban létrejött, és amit exportáltak utána, 1945 után a határokon túlra egész Közép- és Kelet-Európába. Tehát ez az egyik dolog. A másik dolog, amit nagyon fontos Nagy Imrével kapcsolatban kiemelni: nem véletlen, hogy annak idején Grósz Károly vetette fel azt a rágalmat, hogy Nagy Imre tulajdonképpen már kezdettől fogva a szovjet titkosszolgálat embere lett volna és résztvevője a cári család jekatyerinburgi kivégzésének. Tudjuk, erre dokumentációk vannak, tényleg magyarok is voltak a cári család kivégzői között, többek között egy Nagy Imre nevezetű ember. Csak hát Magyarországon, szerintem, legalább két-hármezer Nagy Imre nevezetű ember most is van, és ezek számontartása, főleg Oroszországban, nem nagyon lehetséges. Ez azóta mindig visszatér a legkülönbélebb oldalokról, hogy igazából Nagy Imre nem nemzeti hős, hanem tulajdonképpen valamiféle furcsa kettős játékot űző ember, aki '56-ban is eléggé sajátosan mozgott. Holott, szerintem, csak arról van szó, hogy Nagy Imre az utolsó pillanatig nem akart szembeszállni a pártjával. Utolsó pillanatig azt hitte, hogy lehetséges egy másféle kommunizmus, és tulajdonképpen ennek cáfolata után döntött úgy, hogy vállalja a forradalmat. **Igazából Nagy Imre történelmi nagysága erkölcsi természetű, ami miatt a magyar nép Panteonjában ott a helye. Mert nem próbálta hitvány módon az életét menteni, hanem a döntését vállalta, vállalta az akasztófát.** Nagy Imrét tehát nem érdemes mint politikai nagyságot vagy mint olyan példát emlegetni, aki politikában, gondolkodásban jelentős. Nagy Imre nem volt jelentős sem politikailag, sem szellemileg, hanem erkölcsileg. Ő egy szimbólum, ami minden egyes embernek kijár, aki az életénél többre becsül valamit. Azt, hogy amit vállalt, amellel kitar. Persze, lehet itt azt mondani, mint ahogy sokan

mondták a jobboldalról, hogy Nagy Imre pontosan tudta, hogy akármit mond, akármit cselekszik, feltehetőleg így is, úgy is kivégzik, mert hiszen korábban nagyon jól megismerte a szovjet rendszert belülről. Lehetséges, kérem, de akkor gyakorlatilag az emberi természetéről nem alakítottunk ki helyes képet.

Ahogy a keresztyén teológia mondja az emberről, „**simuli iustus et peccato**” **egyszerre bűnös és megváltó**. Tehát az emberek motivációit, azt, hogy minek alapján, hogyan dönt valaki egy bizonyos éles helyzetben, ezt nem nagyon lehet elemezni. Azt kell látnunk, hogy mi az az érték, ami végül is egy ilyen önként vállalt mártírumból ered, mert tegyük hozzá a környezetében többen megtagadták a forradalmat. Nem véletlen, hogy e körül máig sajtóperek voltak, többek között pl. Vásárhelyi Miklósé, aki később SZDSZ-es alapító tag volt, akinek a lánya próbált magyarázkodni, pedig ott vannak a jegyzőkönyvek, hogy igen, Vásárhelyi Miklós nem vállalta a forradalmat és többen mások sem.

Mi az, ami Magyarországon ezt a baloldali típusú elemzést vagy végeredményt egyáltalán felvethetővé teszi, ez nem más, mint a Petőfi Körnek a működése, vagyis amikor kiábrándult és magát veszélyeztetve érző fiatalabb vagy idősebb kommunista párttagok elkezdtek az '53-as olvadás után reformokat követelni, elkezdtek tulajdonképpen szervezkedni, hogy az adott rendszeren belül az igazságtalanságokat megpróbálják korrigálni.

Nos, ez a Petőfi Körös társaság nagyobb része tényleg baloldaliakból vagy egyenesen kommunistákból tevődött ki, és ezért lehet azt mondani, hogy tulajdonképpen ők kezdték a dolgot. Igen ám, csakhogy ha nem lett volna a pesti nép mozgalma, a pesti diákoknak, a pesti srácoknak, a pesti magyar társadalomnak és aztán Magyarország társadalmának a mozgása, őket elintézték volna tizenöt perc alatt. Ez ugyanolyan mítosz, mint pl. az az SZDSZ-es mítosz, amit a rendszerváltás előtti évekre, az 1980 és '90 közötti időszakra szoktak mondani, hogy milyen hősiiesen harcoltak a kádárizmus ellen, meg egyáltalán. Kérem, hogyha fel akarták volna számolni őket, egy óra alatt megteszik, azt is csak a beszállítási idő hosszúsága miatt, meg tudták volna csinálni pillanatokon belül, bármilyen hős valaki, de az utolsó pillanatig működött a dolog. Hogy pontosan értsék: 1988-ban egy Kristály Gyula nevű ózdi nyugdíjas kohász Miskolcon, Kazincbarcikán meg Ózdon néhány tucat pártellenes tartalmú röplapot szétszórt. Az illetőt megkeresték, megtalálták, bírósá-

ság elé állították és elítélték. Tehát, hogy pontosan értsék, 1988-ban, amikor már recsegett-ropogott minden, már-már úgy tűnt, hogy a szovjet-amerikai megállapodások nyomán meg fog változni a világ, s akkor is működött megfelelő módon a verki. Ugyanez volt 1956 előtt is. Ha itt ekkor a szovjet párton belül nincs belső hadakozás, hogy ki legyen az utód, ha Magyarországon nem arról van szó, hogy átmenetileg Rákosit és Gerőt háttérbe vonták, és Nagy Imre lett a miniszterelnök, ő pedig megpróbált egy nemzeti kommunizmus-féle módosított változatot létrehozni – akkor kérem a Petőfi Kör sehová nem jut. Igazából, hogyha nincs a lengyel forradalom és a diákságnak a szerveződése 1956. október 20-a körül, akkor Magyarországon nincs forradalom. A Petőfi Kör nem forradalom volt, a Petőfi Kör mégcsak nem is arról szólt, hogy itt akkor a kommunizmusnak vége, hogy többpártrendszer legyen, hogy a párt egyeduralmát megdöntsék, hogy egyáltalán itt ki lehessen lépni a tsz-ekből stb., stb. Nem, ez a társaság tulajdonképpen egy értelmiségi ideológián belül gondolkodott arról, hogy nem jól van az ügy, ahogy van.

1956 tehát azáltal lett forradalom, és egyébként a világtörténelemben igen jelentős forradalom, merthogy gyakorlatilag egyedül itt szálltak szembe fegyveresen egy társadalomnak, egy közösségnek a tagjai a szovjet hadsereggel.

Nyugat-Európában százezérel voltak olyan értelmiségiek (Sztálin kifejezésével élve, hasznos idioták), akik évtizedeken keresztül a kommunizmust segítették, terjesztették propagandáját, és lejárátták a polgári demokráciákat. Minden csodálatos volt, ami a Szovjetunió, és minden rossz volt, ami a polgári társadalmak világa. Ezek az emberek, főleg 1945 után még azt a pátoszt is átérték, hogy a „fasizmus”-tól megszabadították a világot. El szeretném mondani, aki fasizmusról beszél általában, az vagy buta, vagy önmagában tisztességtelen. Mert a fasizmus egy olasz jelenség, amikor Hitlerről van szó, akkor náciizmusról beszélünk. A náciizmus kifejezést nem véletlenül irtották ki, illetve csak rövidítve szokták időnként használni. Miért, mert mit jelent a náciizmus? Nemzeti szocializmust. A kommunizmus, az micsoda? Nemzetközi szocializmus. A kettő között nincs is különbség, de hát ebbe most ne menjünk bele.

A dolog lényege, hogy '45 után az az óriási dicsőség, hogy a Szovjetunió veri le a fasizmust, megszabadítja a világot ettől a barna pestistől stb. S ez a pátosz tulajdon-

képpen a „hasznos idioták”-ra is áterjed. Vajon mi az oka, hogy szabadságban élő, tisztességes jogállami állampolgároknak a tömegei kezdenek el egy tömeggyilkos, véres rendszernek a propagandistáivá szegődni.

Itt megint kapcsolódok a bevezető áhitathoz, ugye miről is van szó? Az hogy valaki elveszíti a hitét, viszont az ember hit nélkül nem tud élni, és póthiteket keres. A marxizmus és a kommunizmus és az ehhez kapcsolódó összes dolog, az nem más, mint olyan értelmiségieknek a póthite, amelyben ugyanúgy kell hinni rendületlenül, függetlenül az igazságtól, dogmaként, hogy az mind igazságos, ami ott van. Ami ezzel szemben áll, az mind fekete. Ez az ördög és az Úristen kettőségének egyfajta szekularizált formája.

Ezek a hasznos idioták 1956-ban min lepődhettek meg? Azon, hogy egy egész nemzeti közösség pillanaton belül azt mondja, hogy nem kell a kommunizmus, nem kell a Szovjetunió. Pillanatokon belül úgymond elavult eszméket hirdetnek: hazafiságot, szabadságot, többpártrendszert, a magántulajdonnal való rendelkezés jogát hirdetik stb. Gondolják el, és mindezt olyan emberek, akik állítólag éveken keresztül lelkesedtek a kommunizmusért, fantasztikus munkaversenyeket rendeztek, mindenki önként ajánlott békekölcsönt, minden csodálatos volt, mert a nép szerette a saját uralmát, nem volt sztrájk, persze nem is lehetett. Nyugaton ezt úgy látják, hogy egyetért a nép azzal, amit csinálnak.

És akkor 1956. október 23-ától Budapest utcáin és Magyarországon pillanatokon belül minden semmivé válik, az egész propaganda, az egész eszmerendszer. Viszont a magyar történelemnek itt bekövetkezik egy nagyon-nagyon tragikus fordulata. Már addig tragikus fordulata volt a magyar történelemnek, hogy a nemzetközi kommunizmus, Magyarországon különösen, a nemzettel szemben politizál. Tehát magyarán maga a Rákosi-rendszer a határokon túl rekedt magyarságról nem akart tudni. Úgy gondolta, hogy az internacionalista szocializmus, az internacionalista kommunizmus az automatikusan mindent megold. 1956-ban a magyar hazafiság került bűnös pozícióba. Vagyis magyarán ettől kezdve a kádárizmus még tudatosabban a magyar társadalom közösségének a szétbomlasztására irányult. Mert a magyar nemzeti közösség, a magyar nemzeti kultúra a nemzeti egységet összehozó tizenkét nap jegyében utasította el a kommunizmust és az egyszert.

Ez egy hihetetlenül fontos dolog, kérem. Nem véletlen, hogy ezért kell ma 1956-ot baloldali dolognak beállítani, mert mégiscsak az internacionalizmus, vagy mai szóval élve inkább kozmopolitizmus, vagyis az, hogy az emberiség, meg a szomszéd népekkel való barátság, hogyha egyébként agyonütnek, akkor is. Mi pedig hát természetes módon, ehhez nem tehetünk hozzá semmit, mert ugye, mi bűnös nép vagyunk, lásd az egész Rákosi-rendszernek ezt a kidolgozott toposzát, amely máig tulajdonképpen démonizál, máig elítél minden magyar nemzeti célt, akár legyen az kulturális, akár politikai vagy egyáltalán bármiféle érdekképviseleti dolog.

1956 tehát egyszerre volt a magyar társadalomnak, az egészségesen megmaradt erkölcsi és szellemi-lelki fellázadása - mégpedig egy totális elnyomó rendszerben, amikor a magyar társadalom egyharmada valamilyen reorzióknak esett áldozatul az ötvenes években. Százezrével börtönözték be az embereket, kényszermunkára küldték őket, százával végeztek ki embereket. Abban az időszakban, pl. hogy megint egy kicsit az áhitathoz kapcsolódjak vissza, a magyar társadalom gyermekeinek a 95%-a hittanra volt beiratva. Aztán, majd ha ezt megnézzük a hetvenes évek végén, akkor azt látjuk, hogy a hittanoktatás gyakorlatilag felszámolódik. Egy körülbelül 8-10% kisebbségen kívül nincsen. A hitnek az adott közösségi tökéállományban óriási a szerepe. A reménységnek is, vagyis az, hogy én bízom a jövőben, minden nehézség ellenére, bízom abban, hogy nem véletlenül vagyok a földön, és nemcsak rosszra hívtam, hanem arra vagyok hívatva, hogy... Ez egy nagyon-nagyon fontos dolog.

Az ötvenes évek Magyarországa tehát és 1956 Magyarországa még egy megtörtetlen népnek a képét jelenti. És ez miért fontos? Azért nagyon fontos, mert '56-ot nem lehet olyanak tekinteni, mint amilyen pl. a francia forradalom volt, vagy az orosz bolsevik puccs, vagy ilyen-olyan módon, pártok által szervezett hatalommegszerzésre törő dolog.

1956 forradalma az egykori holland szabadságharcos, az angol alkotmányos vagy a francia forradalommal, illetve az amerikai függetlenségi harccal kapcsolatos dolog volt.

1956 helyre akarta állítani a kizökkent időt. Az erkölcsileg, gondolatilag, tisztességben kizökkent időt. 1956 egyszerűen azt akarta, hogy tűnjön el a gonoszág a politikáról és az irányító helyekről, és egyszerűen jöjjön vissza tulajdonképpen az emberi-

ség normális időszaka, ami azzal áll összhangban, hogy majd mi eldöntjük, hogy mi legyen.

Nem véletlen, hogy az 1956-os forradalomnak az erkölcsi nagyságát próbálták a Kádár-korszakban megrálgalmazni. Hogyha egyáltalán beszélni engedtek '56-ról, akkor a rágalmatokat engedték szabadon. Pl. azt mondták, hogy 1956 antiszemita felhangokkal járó népmozgalom volt. Kérem, valamit tisztázzunk, az, ami a magyarországi zsidósággal történt 1938-tól, az első zsidó törvénytől egészen 1944-ig, a deportálásokig, az a magyar történelemnek tényleg szégyenfoltja. Azért minden egyes magyar ember kell, hogy gondolatilag bocsánatot tudjon kérni. Az egy másik kérdés, hogy azok, akik állandóan bocsánatkérésről beszélnek, azok üzleti alapon a saját hatalmukat építik, meg egyebeket akarnak csinálni, de ez egy másik kérdés. Az, ami a zsidósággal történt, tehát az szégyen. Ellenben tegyük hozzá nagyon sok olyan zsidó ember, aki 1944-et túlélte, 1945 után visszajött és aztán bosszút állt. És annak ellenére nem volt antiszemizmus Magyarországon 1956-ban, hogy a pártvezetésnek a tagjai zsidó származásúak voltak. Annak ellenére, hogy az ÁVH tisztí karának többsége zsidó származású volt. Annak ellenére, hogy a megmaradt zsidóság jelentős része (mert aki nem akarta azt a rendszert) még 1948-ban is menekült Izraelbe. Nem véletlen, hogy 1956-ban az utolsó nagy ortodox csoport, majd harmincezer ember, kivándorolt Izraelbe. Mert látták, hogy itt nem lehet tisztességes kispolgári, kereskedő, kisiparos meg egyéb életformát se folytatni. Nem volt ennek ellenére Magyarországon antiszemizmus. Ez az erkölcsi nagyságnak a dolga, mert sajnos a romlott emberi természetben mindig benne van a bosszú, amint hogy '45 után is benne volt, de 1956-ban nem folytatódott. Ez hihetetlen fontos ügy.

A másik dolog, azt mondták, hogy rengeteg köztörvényes bűnöző volt itt. Minden forrás azt erősíti meg, hogy Magyarországon és Budapesten 1956-ban nem volt semmi, a szokásos nagy társadalmi felfordulásokkal együtt járó zsákmányolás. Nem volt lopás, se kirakati lopás, se a gyűjtött pénznek, amit a sebesülteknek és másoknak gyűjtöttek, annak az ellopása. Óriási dolog volt az, hogy ez a társadalom ilyen módon tudott viselkedni. S a társadalmi szolidaritás is óriási volt. A falvak népe az még jobban meg volt félemlítve, mint a városi nép, mégis szinte spontán módon megszervezte a városoknak az élelmiszer szállítását is, nem piaci alapon. Megint fantasztikus, óriási dologról van szó. És lehetne tovább sorolni

azt, amiben benne van, hogy még politikai realizmus is működött a magyarságban. A később születés kegyelméből az ember ilyenkor szinte elcsodálkozik, és itt most megint van egy kis kitérője éppen a jelenlévőknek a szűkebb hazája felé. Ugyanis 1948 után, amikor Magyarországon minden szatócsboltot, minden kis tulajdont államosítottak, vagy megkezdték a parasztság földjeinek az elrablását, azzal együtt itt egy nagyon sajátos helyzet alakult ki. Ugyanis Magyarországon 1956-ban tulajdonképpen nem a magántulajdonnak a restaurálása volt a program, hanem legtöbb esetben az úgynevezett jugoszláv típusú öngazgatási rendszernek a bevezetése. Vagyis magyarán olyan munkás csoporttulajdonnak, illetve termelői csoporttulajdonnak a bevezetése, amiről persze a legtöbben nem tudtak, hát le voltak zárva a határok. Senki nem tudta, hogy ez pontosan mit jelent Jugoszláviában, vagy egyáltalán hogy működik ez, vagy egyáltalán van-e ennek valamiféle sajátos értelme. Nem volt egyébként, teszem hozzá, de ez egy másik kérdés. Tehát nem arról volt szó, hogy restauráljuk a kapitalizmust, hanem arról volt szó, hogy a magántulajdon nélkül, de egy igazságosabb, a termelőknek, a munkásoknak, a parasztoknak az életéhez közelebb álló és tisztességesebb megélhetést biztosító formáit kell lényegében megvalósítani.

Nagyon sajátos és megint reálpolitikai dolog az, hogy 1956-ban nem vetődött fel, hogy mi a Szovjetunióval szemben ellenséges álláspontot foglalnák el. Ez senkinél nem vetődött fel. A Szovjetunióval az egyenjogúság alapján akart Magyarország együttműködni. Ez nagy realizmusról tesz tanúbizonyságot. Sajnos, ez sem adatott meg 1956-ban. Sajnos, Magyarország ugyanúgy járt, mint 1848-49-ben, vagy ha így vesszük, akkor 1918-20-ban is, hogy nem maga dönthetett saját sorsáról, hanem mások döntöttek róla. Miről is szolt pl. 1848-49-ben a politika és a történelem? Az, hogy a nagyhatalmak azt mondták, hogy nincs szükség független Magyarországra, ellenben szükség van a Habsburgok európai egyensúlyt elősegítő monarchiájának a fenntartására. Ezzel szabadon engedték az orosz cári hadsereget, és a független Magyarország elbukott.

Mi történt 1918-20-ban? A népek önrendelkezési joga alapján hazugsággá transzformálták azt, hogy a népek nem dönthettek arról, hogy milyen határokat akarnak, vagy hol akarnak élni, hanem az akkori európai nagyhatalmi erőviszonyoknak megfelelően diktálták a mi térségünkben a határokat és azt, hogy mi legyen.

Mi történt 1956-ban?

(De engedjenek meg egy kis kitérőt. Az az amerikai elnök, aki ide jött Magyarországra nem sokkal ezelőtt és elkezdett demokráciáról meg egyebekről beszélni, bocsánat én őt nagyon nem szeretem, meg is mondom, hogy azért, mert Bush elnök nagyon sokszor szokott dicsekedni azzal, hogy ő naponta olvassa a Bibliát. Én meg azt látom, hogy naponta nem érti, hogy mit olvas. Ebből következik, hogy a politikája is olyan, amilyen. De térjünk vissza a dolog lényegéhez!)

1956. október 29-én a szovjet pártvezetés és kormányvezetés levelet intéz az amerikai kormányhoz, s megkérdezi, mi Magyarország státusa a pillanatnyi helyzetben az amerikai politika szempontjából? Az amerikai válasz: Magyarország nem szövetséges ország, és ezzel Magyarországnak a sorsa eldőlt. Megkezdődött a szovjet hadsereg intervencióra való előkészítése. Vagyis magyarul az amerikai politika úgy döntött, hogy nem kockáztat semmit. Mikor is nem kockáztat semmit? Akkor, amikor folyamatosan ment a propaganda, hogy a szovjet politikát vissza kell szorítani, a szovjet politika igazságtalan, a rab népekről aztán még évekig megemlékeztek Amerikában. De segítséget nem adtak. Amerika gyakorlatilag nem kockáztatta akkor a világbékét. Az egy másik kérdés, persze, hogy nem olyan sokkal később, amikor az amerikaiak szembekerülnek azzal, hogy a Szovjetunó Kuba szigetére rakétákat fog telepíteni, amely közvetlen közélről eléri az amerikai földeket, akkor vállalták a világháborús konfliktust. 1963-ban pillanatokon belül úgy nézett ki, hogy kitör az atomháború. De Magyarországért, vagy bármely más országért... Itt nem az igazságról van szó.

A politikában azért tévednek mindig a túl lelkesek, hogy azt hiszik, hogy a politika az valamiképpen az igazságok harca, vagy az igazságoknak a megvalósulási terepe. A politika mindig az erőviszonyoknak a terepe, és az erőviszonyoknak a kifolyása vagy eredője.

1956. október 29-én Amerika döntött, a Szovjetunó ezt megértette, s ezzel gyakorlatilag eldőlt a magyar forradalom sorsa is.

1956 tehát tulajdonképpen sok mindenre tanulság, és a mi korszakunkban főleg a fiatalok számára kellene, hogy tanulságos legyen, hogy 1956-ot nyugodtan nevezhetjük a fiatalok forradalmának.

A forradalom leverése, az üldözések és más egyebek gyakorlatilag földönfutóvá tették azokat az embereket, akik önállóan képesek voltak gondolkodni, minőségileg cselekedni. És aztán ez szépen beletorkollik majd negyedmillió menekülési áradatába, és akkor már láthatják, nemcsak számszerűleg veszítettünk, nem csak mennyiségeket veszítettünk, hanem egyúttal minőségeket, és nem véletlen, hogy ennek következtében a mai magyar társadalom jelentős része öntudatlan, nincs identitása, tehát szellemi lelki otthona, nem értékelvileg gondolkodik, hanem egyéni túlélésekben, és elhisz bármiféle blöndit, hogyha arról van szó, hogy nem kell nagy erőfeszítéseket tenni, nem kell távlatosan gondolkodni, hanem szépen viselkedünk úgy, mint a nyugat-római proletár. Kenyeret meg cirkuszt! A cirkusz most, ugye, a százötven tévécsatorna, meg ami ehhez csatlakozik...

1956 egy utolsó nagy fellángolása volt a hagyományos magyar népi erkölcsnek, energiáknak, akaratnak, és akkor még tudták, hogy mit akarnak. Még ezek az emberek látták, hogy hogyan lehet másként élni, lehet más-hogyan politizálni, lehet önszerveződni, reménykedni...

1956 leverése után ez eltűnt. Az 1956 utáni megtorlások módszeressége éppen azt jelentette, hogy senki ne merjen megmoccanni. Így verték szét az egyházakat, így verték szét az utolsó tulajdonosi csoportot, a magyar parasztságot a tsz-be való erőszakos bekényszerítéssel. Így verték szét gyakorlatilag azokat a szakmai szervezeteket, ahonnan a krém vagy elmenekült, vagy egyszerűen elítélték őket, és helyette olyan embereket tettek oda, akik nem érdek-képviselők voltak. És lehetne tovább sorolni.

1956 tehát egy nagyon szomorú lezárása tulajdonképpen a hagyományos Magyarországnak, és ettől kezdve következett a módszeres szellemi hadjárat a magyar hazafiság, a magyar nemzettudat ellen, a magyar kultúra ellen. Az egész Kádár-rendszernek igazából egyetlen sikeres területe a később Aczél György által fémjelzett kultúrpolitika, oktatáspolitikai, ami kiürítette a fejből az értékelveket, a közösségi elveket, és meghamisította mindazt, ami a magyar történelemre, nemcsak '56-ra, hanem az előzőekre is vonatkozott.

1956 tehát azért egy olyan pont, ahová vissza kell a magyar társadalomnak térni, és hamisítások nélkül meg kell nézni, hogy akkor körülbelül még hol tartott a magyar társadalom. Sokféle illúzióval le kell

számolni. Illúzió volt a jugoszláv típusú munkás öngazgató. Illúzió volt, hogy a Szovjetunóval lehet békésen együtt élni. Illúzió volt az, hogy tulajdonképpen Magyarország élhet egyfajta független, állami, nemzeti létet. Illúzió volt az is, ami egyáltalán a kisebbségügyben felvetődött, hogy majd békés és barátságos egymás mellett élése lesz a Duna menti népeknek. Sokféle illúzió volt. De az illúzióknak mindig van egy pozitív mozzanata. Én nagyon nem kedvelem az illúziókat, történészként ugyanis azt kell látnom a később születés kegyelméből, hogy az illúziók nem nagyon vezetnek valahová. De az illúziókban mindig van egy etikus mozzanat. Az illúzió azt táplálja, hogy az ember hisz vagy szeretne hinni a jóban, szeretne hinni abban, hogy lehet tisztességesen, becsülettel, lehet olyan módon együtt élni, lehet olyan társadalmat csinálni, amelyik a többségnek jó.

1956 tehát azért tragédiája a magyarságnak, mert egy olyan törés következett be, amely törést, sajnos, azóta se tudtuk igazából helyrehozni. Nem tudtuk helyrehozni se gazdaságilag, mert gyakorlatilag az eladósításon kívül a nyugati, az amerikai típusú konzum-idiotizmust hozták be 1989-90 után. Nem sikerült behozni kulturálisan, hiszen gyakorlatilag sikerült kilúgozni a közösségi érzést, lásd 2004. december 5-ét, és sok minden mást lehetne felhozni. De én ezzel együtt nem hiszem, hogy pesszimistának kellene lennie bárkinek, hanem inkább azt mondanám, hogy nagyon pontosan kell emlékeznünk 1956-ra. Nagyon pontosan kell emlékeznünk saját magyar történelmünk XX. századi szakaszaira, annak minden hibájára, bűnére és egyúttal mindenfajta erényére és gyógyító tapasztalatára, hogy felvértezettek legyünk egy olyan korszakkal szemben, amelyik most már a nemzetet nem úgy, mint, a Rákosi-rendszer igazából fizikailag is fenyegette a nemzetet. Lelkileg azért nem tudott fenyegetni, mert primitív volt. A lelki fenyegetés majd Aczél Györgyékkel jön meg, és nem véletlen a Szentírásnak a

figyelmeztetése, hogy azoktól féljete, akik a lelket öldökölhetik meg.

A magyar társadalom körében sajnos évtizedekre visszamenő lélek- és szellemgyilkosság van, és ennek megállítása legyen minden olyan pedagógus, minden olyan értelmiségi és nem értelmiségi feladata, aki végül is felelősséget érez a magyarság sorsáért is, saját egyéni kisebb-nagyobb közösségén túl.

Én úgy gondolom, hogy '56-ra ha így emlékezünk, akkor nem lesz a szokásos pesszimista magatartás, hanem új kiindulópontja lehet annak, hogy a történelemben mindig van újrakezdés, ahogy volt a tatárjárás után, ahogy volt a török pusztítások után, ahogy volt 1948-49 után. Ahogy kellett, hogy legyen a XX. századi legnagyobb tragédiánk, az első világháború, Trianon után. Ahogy a második világháború után is. Magyarországon a társadalom szellemi-erkölcsi tőkéjének a nagyságát az mutatta, hogy hamarabb helyre állt a normál élelmiszerellátás és minden, mint Nyugat-Európában, ahol még évekkel később is jegyrendszer volt sok helyen. Tehát arról volt szó, hogy a magyar társadalom egészséges módon viszonyult a világhoz. Élni akart.

Ez az, ami 1956 után nagyon sokszor nem igaz. A magyar társadalom önpusztítóvá, közönyössé lett saját lelki, szellemi távlatai iránt is, és pusztán egyéni túlélőként lustálkodik itt nagyon sok ember. Nem átadva mindazt a fantasztikus örökséget, ami a magyar társadalom minden tragédiájában és minden sikerében, minden érdemében, erényében és minden bűnében benne van.

Köszönöm a figyelmüket.

* Elhangzott a 2006 július 17-e és 19-e között Újvidéken Történelem és magyarság címmel megrendezett előadássorozaton, a Vajdasági Magyar Pedagógusok Egyesületének VI. Apáczai Nyári Akadémiáján.